

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

MISDAAD EN STRAF CLARA MEYER WICHMANN HERDACHT

Sinds mensenheugenis heeft men misdadigers gestraft. En tegelijkertijd — niet sinds mensenheugenis maar wel sinds eeuwen — heeft men over de betekenis van de straf nagedacht. Misdaad en straf zijn bijzonder ingewikkelde verschijnselen in onze samenleving. Zowel de vraag waarom iemand eigenlijk de gestelde normen overtreedt als de vraag waarom we straffen, zijn veel minder eenvoudig te beantwoorden dan men bij de eerste oppervlakkige beschouwing wel eens denkt.

„Dat zal ik hem eens betaald zetten” zeggen we in opperste verontwaardiging wanneer iemand ons werkelijk of vermeend onrecht aandoet. Dat „betaald zetten” is eigenlijk een vorm van straffen, van vergelden, dat letterlijk genomen immers bijna hetzelfde betekent, als „betaald zetten”. Wat we nu eigenlijk precies bedoelen, wanneer we zo iets zeggen, vragen we ons nauwelijks af. Willen we met dat „betaald zetten” bereiken, dat de boosdoener het een volgende keer wel zal laten, of willen we hem verbeteren, óf zoeken we naar genoegdoening voor het geleden nadeel? Maar dát is lang niet altijd meer mogelijk. Ach, wát we nu eigenlijk precies met die straf nastreven is ons op zo’n moment nauwelijks bewust. Onze wil tot straffen is een instinctieve reactie op gepleegd onrecht, op iedereen, die onze rust verstoort, onze veiligheid bedreigt, de normale gang van het dagelijks leven in gevaar brengt. In oude tijden strafte de benadeelde zelf de misdadigers of beter gezegd: de familie of de stam van de benadeelde wreekte zich op de familie of de stam van de dader. Voor iedere dode van onze stam één of zelfs meer van jullie. Onze samenleving heeft al een hele ontwikkeling doorgemaakt. Wij laten het straffen over aan de overheid, die dat doet volgens vooraf opgestelde regels. Hoewel ons dat soms nog wel eens wat moeite kost, getuige het geval Staphorst. We zijn ook wel bereid na te denken over de betekenis van

de straf, als het tenminste een feit betreft, dat ons niet zo zeer aangaat.

Wanneer we lezen, dat ergens, liefst ver weg, een zoon zijn vader heeft gedood, vinden we dat verschrikkelijk, maar we zijn wel bereid te erkennen, dat men zich in zo’n geval in de achtergronden moet verdiepen. Is die zoon wel normaal, waren de gezinsverhoudingen misschien niet zoals ze wezen moesten en vooral: wat willen we in zo’n geval nu eigenlijk met straf bereiken? Maar niet zodra vernemen we, dat een meisje in onze buurt is aangerand, of we eisen met luider stem van de overheid, dat zij die onverlaat, die dat gedaan heeft, zwaar zal straffen, liefst met levenslang.

Het is duidelijk: in het eerste geval voelen wij ons persoonlijk niet zo bedreigd. Normale mensen in goede familieverhoudingen doden hun ouders niet zo maar. Maar in het tweede geval voelen wij ons direct bedreigd in het liefste wat we hebben, namelijk onze kinderen. Een iedere poging tot redelijke bezinning wordt onmiddellijk het zwijgen opgelegd. Dat is menselijk en begrijpelijk. Het demonstreert alleen maar zo duidelijk dat eigenlijk in ons allen twee neigingen met elkaar strijden: de instinctieve afweer tegen de misdaad én de behoefte aan redelijke bezinning op het waarom en hoe van de straf. Over dit laatste hebben grote filosofen al eeuwenlang gedacht en geschreven en ze zijn het tot op vandaag niet met elkaar eens geworden. Onder hen, die hun aandacht aan dit onderwerp hebben gewijd, is er één, Clara Meijer-Wichmann, bij wier werk ik vandaag even zou willen stilstaan, niet alleen omdat het a.s. donderdag 15 februari, juist veertig geleden is, dat zij op 36-jarige leeftijd overleed, maar ook omdat wat zij over misdaad en straf schreef, behoort tot het beste wat over dit onderwerp naar voren is gebracht.

Clara Wichmann, zoals haar meisjesnaam was, werd in 1885 geboren. Ze woonde in Utrecht, waar haar vader professor was in

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 11 februari 1962

de geologie. Haar ouders waren Duitsers. Ze waren buitenkerkelijk en ook Clara is dat haar levenlang gebleven. Clara's moeder had veel belangstelling voor filosofie en literatuur en Clara heeft dus van huis uit een belangrijke intellectuele vorming meegekregen, al ging zij later een filosofische richting uit, waarmee haar ouders het niet eens konden zijn. Clara studeerde rechten in Utrecht en promoveerde in 1912 met lof op een proefschrift over de omvorming van het strafbegrip. Hoogstwaarschijnlijk zou zij professor in het Strafrecht zijn geworden aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, als ze niet zo jong was overleden. Ze had namelijk op de voordracht gestaan. Clara Wichmann zag de straf in haar historische ontwikkeling. Er is een lange weg afgelegd van de persoonlijke of familiewraak naar ons tegenwoordige strafrecht.

Die oeroude persoonlijke genoegevoering en onze tegenwoordige straf hebben zo weinig met elkaar gemeen, dat men van de straf, in historisch verband gezien, volgens Clara Wichmann, eigenlijk niet veel anders kan zeggen, dan dat zij een reactie is op werkelijk of vermeend onrecht. Dat „vermeend” moet er wel bij want van oudsher zijn edele figuren gestraft omdat ze dingen deden, die ingingen tegen de heersende rechtsopvattingen, maar die niettemin de vooruitgang hebben bevorderd. Misschien is er toch nog iets gemeenschappelijk in al die vormen, die de straf, vooral in de loop der latere eeuwen heeft aangenomen. Dat is, behalve de gedachte van de afschrikking ook het beginsel der vergelding. Het begrip vergelding is heel moeilijk te omschrijven — ook daarover hebben vele filosofen zich het hoofd gebroken.

Naar de mening van Clara Wichmann zit in iedere vergelding nog altijd iets van de oude wraak. Getemperd weliswaar, want de echte wraak is ongebreideld en eist bijvoorbeeld 10 of 20 doden voor een man die vermoord is, terwijl de vergelding dat ongebreidelde karakter nu juist niet heeft, maar toch: ook in onze straf blijft, volgens Clara Wichmann nog iets van die oude wraak voortleven. Tegenwoordig laten we weliswaar het straffen over aan de overheid maar, zegt ze, de mensen zijn daartoe niet eerder gekomen, dan toen ze er vrij zeker van waren, dat de overheid voor hen die wraak wel zou uitoefenen. Straffen is dus ook voor ons nog vaak: vergelden. In dat begrip vergelding, zit, behalve iets van wraak, ook iets van evenredigheid, iets van het: oog om oog en tand om tand. Een beginsel, dat in vroege tijden vaak letterlijk is toegepast.

Een misdadiger mag voor zijn daad niet méér, maar vooral ook niet minder leed toegevoegd krijgen, dan die daad rechtvaardigt. In de vergelding zit daarom ook iets van herstel van evenwicht. Maar, zegt Clara Wichmann, de misdadiger is vaak de mens aan wie de maatschappij al veel te kort gedaan heeft, die door gebrek aan liefde en begrip van zijn omgeving, is geworden die hij is. Aan het begaan van een misdaad, gaat vaak zoveel lijden vooraf. Herstelt men nu werkelijk het evenwicht door nog méér leed toe te voegen?

Clara Wichmann bepleit een systeem waarin de straf in de zin van vergelding is verdwenen, maar waarin alles gedaan wordt om de misdadiger op te heffen.

Daarnaast zal de samenleving, dat erkent ze, altijd bescherming nodig hebben tegen gevaarlijke misdadigers, maar de afzondering mag dan niet het karakter van een vergelding aannemen. Dit alles is bepaald niet gelijk aan een soort halfzacht alles maar toelaten. Merkwaardig genoeg, is juist één van de verwijten, die zijn gemaakt aan de zogenaamde Nieuwe Richting, waartoe Clara Wichmann behoorde, al was het niet zonder kritiek dat dit systeem zo hard kon zijn, omdat de evenredigheid tussen de daad en de reactie daarop, verbroken wordt. Een betrekkelijk klein misdrijf kan immers op deze manier leiden tot een jarenlange afzondering uit de samenleving, als blijkt, dat de dader ernstig geestelijk gestoord en daarom gevaarlijk is. Clara Wichmann heeft de vele moeilijkheden en gevaren waar de Nieuwe Richting nog doorheen zou moeten gaan, dan ook wel gezien en ze stond er alderminst kritiekloos tegenover. Maar de reactie op de misdaad heeft in de loop der eeuwen al zo'n geweldige ontwikkeling doorgemaakt, dat een verdere ontwikkeling van: straf als vergelding naar: psychiatrische en paedagogische behandeling met begrip en liefde — wat strengheid niet hoeft uit te sluiten — toch niet ondenkbaar is, vond ze. En ze zag verder. Ze zag een nieuwe maatschappij, waarin allen gelijke kansen zouden hebben, waarin geen nood en ellende meer zouden zijn en waarin de misslag van de een zou worden goedgeemaakt door de anderen. De misdadige mens zou ook in zo'n maatschappij nog wel voorkomen, dat erkende ze nadrukkelijk, maar hij zou tegemoet worden getreden met begrip en liefde en de behandeling krijgen welke nodig is om hem zo mogelijk uit zijn misdadige houding te verheffen. Ook hier zou verder het beginsel van bescherming van de samenleving niet uit het oog verloren moeten worden. Dat is een visioen en velen zullen hun schouders er voor ophalen. Maar laten we beseffen, dat het visioen nodig is om ons telkens weer voor te houden hoe het eigenlijk zijn moest. Dat scheppen van een toekomstbeeld, een toekomstdroom moeten we misschien zeggen, kon men met een gerust hart aan haar overlaten, omdat ze toch zo duidelijk geworteld was in de werkelijkheid. Ze had een open oog voor de betrekkelijkheid van iedere theorie, van ieder nieuw inzicht, ook van haar eigen visie.

In deze onvolkomen wereld is niets volmaakt en juist daarom is alles veranderlijk.

abonnementsgeld

Voor zover onze abonnees nog niet hebben voldaan aan ons verzoek tot betaling per giro van het abonnementsgeld van f 4,— voor 1962 verzoeken wij hen met nadruk dit alsnog te doen. Op 15 februari a.s. gaan de kwitanties uit, waarbij 40 cent incassokosten in rekening wordt gebracht.

Giro 58; omschrijving: W. v. d. W. 1962.

Steeds komen nieuwe inzichten op om de oudere aan te vullen en te verbeteren. Zo is er niet een eens en vooral bepaald strafbegrip. Dat is haar bezwaar tegen veel filosofen, die de straf uit haar wezen trachten te verklaren. Dat wezen verandert met onze nieuwere inzichten, dat wil zeggen met onze maatschappij en onze cultuur. Maar ook die nieuwere ideeën zijn gedoemd eens plaats te maken voor andere, betere veelal. En in dat nieuwere leeft het oude altijd mee, maar op het tweede plan. Ook in ons strafrecht, met zoveel waarborgen omgeven, leeft nog iets van die oer-oude wraak. Maar tegelijkertijd bestaat bij ons ook al de mogelijkheid tot psychiatrische behandeling van de misdadiger. Zo leeft het oude naast het nieuwe en het allernieuwste voort. Onze eigen ideeën zullen nooit in de vorm die wij er aan gegeven hebben, verwerkelijkt worden. Tegenover onze ideeën staan immers de ideeën van anderen, die ook een kern van waarheid in zich dragen.

Zo zag Clara Wichmann alles in zijn betrekkelijkheid. Maakt dat een mens passief? Moeten we dan alles maar op zijn beloop laten? Dat is de vraag die zij zichzelf gesteld heeft. Haar antwoord luidde ontkennend. Wij zijn een factor in dat geheel van krachten, dat de nieuwe werkelijkheid oproept. Die nieuwe werkelijkheid, die nooit vanzelf komt, maar die zich voltrekt door de hoofden van de mensen heen, zoals ze het eens heeft uitgedrukt. In het bewustzijn één der vele stuwende factoren te zijn in dat gecompliceerde geheel, kunnen we de vervulling van ons leven ervaren.

Heel Clara Wichmanns leven en denken was

gekenmerkt door de zin voor betrekkelijkheid en mede daardoor, door mildheid. Mildheid jegens de misdadiger in wie toch vooral zag de medemens die geholpen en gesteund moet worden. Mildheid óók jegens degenen, die het met haar niet eens waren, maar die toch evengoed als zij zelf een factor waren in dat samenstel van krachten waaruit de nieuwe tijd, weer even onvolmaakt maar anders dan de oude — tenslotte zou voortkomen. Door dat besef van betrekkelijkheid stond zij, ondanks haar visioen van een betere samenleving, midden in de werkelijkheid. Niet de toekomst maakt de zin van ons leven uit, maar het besef, een factor te zijn in een groot geheel van andere factoren, dat de toekomst oproept. Daarom schreef zij: eerst wie afstand doet van de toekomst verwerft het heden. En ook daarom eiste zij niet, dat de oude ideeën over het strafrecht maar plompverloren opzij zouden worden gezet, maar kon zij op een studiebijeenkomst in de Internationale school voor wijsbegeerte, waar ze meermaalen gesproken heeft, tot haar gehoor de woorden richten, waarmee ik vanmorgen graag zou willen eindigen:

Als ge U er nog niet voor kunt verklaren om tegenover ernstige misdadigers van straffen af te zien, tracht dan tenminste in elk concreet geval in Uw leven, waarin Uw omgeving een strafmaatregel eist en waarin misschien ook Uw eigen eerste reactie in die richting gaat, U te bezinnen op dit, dat het strafbeginsel het hoogste rechtsbeginsel niet is: en tracht U in te denken in degeen om wie het gaat.

H. SINGER-DEKKER

de mens achter zijn functie

Het lijkt me terecht om juist onder humanisten te praten over de mens, die menselijk benaderbaar en bereikbaar dient te blijven, wie of wat hij ook is. Want is het niet zuiver humanistisch om het wezen achter de functie te willen zoeken, de inhoud achter de façade, de mens achter zijn daad, zijn gebaren en zijn woorden?

Ik hoop, dat ik heel mijn leven me nooit ernstig en nooit ongeneeslijk zal laten imponeren door de mythe van de belangrijke persoonlijkheid. Want gemakkelijk is het niet om door groot tenue, door groot gala heen te kijken tot in het mensenhart, dat niettemin van alle mensen eender is: een holle spier, die een leven lang klopt, rustig, dan weer nerveus, dan weer luid en zwaar van emotie...

Wij ontmenselijken iemand, wie dan ook, als we hem uitsluitend zien in z'n maatschappelijke waardigheid, als we hem tegemoet treden in z'n strikte hoedanigheid, want dan kan een echt menselijke ontmoeting niet plaats vinden. En zo is het ook, als je iemand nu eens niet met een glorieuze kwaliteit vereenzelvigt, maar juist met een allesbehalve glorieus facet.

Als je je daartoe beperkt en niet verder kijkt, dan is er evenmin een echt menselijke ontmoeting mogelijk.

Anna Blaman

regen

Schaduw van wie er gaat
ingedoken over straat,
kleren, hoofd en voetenhak
weggeëffend, grauw en vlak
als lei.

Tuin en schutting allebei,
heesters, perken en jasmijnen
opgetild in een verdwijnen
en het uitgerafeld pad
heeft ook zijn stil verlies gehad.

Tussen bleke huizenmuren
hangt de dag van trage uren,
evenwicht naar alle zijde;
in de stilstand van de tijd
lekt het sijpend ogenblik
tik, tik.

J. H. Leopold

VIVISECTIE EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Dezelfde week dat men mij vroeg voor U over vivisectie te spreken, werden de dierenkooien in het nieuwe laboratorium waar ik werk gebracht en werd ik gepolst om mee te werken aan een onderzoek over virus-ziekten. Ik vertel dit om U van te voren duidelijk te maken met wie U te doen hebt. Als het U te machtig is kunt U uw toestel afzetten. Ik wil U in de eerste plaats vertellen welke invallen deze gebeurtenissen bij mij op deden komen. Zij waren tweërlei. Ik dacht aan ellendige en moeilijk te genezen ziekten waaraan zoveel mensen en kinderen te gronde gaan. Maar er kwam ook een herinnering aan mijn studentenjaren boven.

Voor het bestuderen van de inwendige organen en hun functie moesten wij voor het eerst een dier doden: een opwindende middag, waarin we bijzonder onder de indruk waren, zowel van het schone en onvoorstelbaar wonderlijke van een levend organisme, van binnen bekeken, maar ook van het afschuwelijke dat er in het doden van een dier gelegen is. Het was een bundeling van gevoelens. Bewonderende eerbied voor het leven, afschuw van het doden, verlangen te helpen en te genezen. Ik geloof dat de meeste studenten niet veel anders op deze middag gereageerd hebben. Ik geloof ook dat wij nog altijd op het probleem der vivisectie met die emoties reageren. Het is in de eerste plaats een emotioneel probleem en wordt als zodanig als regel behandeld. Het kan op deze wijze ook zeer gemakkelijk eenzijdig, ja, caricaturaal behandeld worden.

Men kan een trouwhartige hondenkop fotograferen en erboven door een trucje een scalpel als een Damocleszwaard laten zweven. Maar het is even gemakkelijk een schat van een kinderkopje te kiezen, waarboven een of andere griezelige, bacterie of virus, of kankergezweel dreigt. De liefde voor het dier en de liefde voor het bedreigde kind kunnen beiden tot fanatieke eenzijdigheid en strijd lust inspireren. Men wil de honden redden, men wil de babies redden en men denkt dat dit zonder offers kan geschieden. Offers niet in de zin van dapper doorstane ontbering, armoede, pijn, maar in de zin van verlies. Wanneer men zich tot doel stelt alle dieren altijd te sparen, laat men dan weten dat men zodoende mensen offert; wil men de mensheid van al zijn kwalen en ziekten afhelpen, welaan dat zal niet zonder dieroffers gaan. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat het niet aangewezen is al het mogelijke te doen om onnodige wreedheid te voorkomen. Ook het dierexperiment dient onder controle te staan, het dier zal goede narcose en pijnbestrijding niet onthouden mogen worden: dat is inderdaad een eis van menselijkheid. Het is ook goed dat er mensen zijn, die zich hier druk voor maken, zelfs al heeft men geen bewondering voor de gruwelverhalen van de propagandisten van de antivivisectie-bond. Met dit al blijft het een bittere noodzaak gebruik te maken van dier-

experimenten. Juist om het leven in stand te houden, juist om het leven te beschermen, ook al is dat dan niet het leven van de proefdieren.

Maar behalve deze tot een ieder sprekende emotionele motieven zijn er nog andere motieven het experiment, zo nodig door middel van de dierproef hoog te houden en te verdedigen. Om U dit duidelijk te maken moet ik een uitstapje maken. Ik vraag mij namelijk af of wij hier niet terecht komen bij de belangrijkste richtsnoeren, die de mens in zijn omgang met zijn medemens en in zijn omgang met de natuur en de wereld om hem heen volgt. Wil men ooit verder komen op welk terrein ook, op het gebied der menselijke samenleving, op het gebied van de techniek, maar ook op het terrein van kunsten en wetenschappen dan is het nodig dat de mens open en onbeperkte belangstelling heeft voor zijn omgeving. Hoe verwerft hij kennis over die wereld? Hij kan dat doen door te luisteren naar anderen, door over te nemen wat wijze en ervaren ouderen hem te vertellen hebben, eventueel op grond van goddelijke boodschappen, die deze ouderen zeggen ontvangen te hebben.

Dat kan. Dat gold en geldt voor duizenden en duizenden, maar daartussendoor zijn er telkens mensen geweest, die afgingen op eigen ogen en op eigen ervaring. Zij zochten zelf en toetsten hun inzichten aan nieuwe ervaringen en door proeven, die zij bedachten en opstelden. Zij experimenteerden. Door „experience” en „experiment” zoals het in het engels welluidend klinkt, door ervaring en proefneming kwamen zij verder. Al in de gouden griekse tijd zijn er enkele klassieke figuren die dit onderzoek instelden. Ik denk aan Archimedes, die — waar of niet waar — in zijn bad gezeten proefondervindelijk onderzocht wat er gebeurt wanneer een lichaam in een vloeistof gedompeld wordt. Hij was niet de enige Griek. Er was een groep leerlingen van Hippocrates, die men de empirici noemden; ook voor hen was ervaring primair van betekenis. Zoals U weet gaat er dan na de romeinse tijd een schaduw over Europa. Het is niet meer de werkelijkheid, waarvoor men zich interesseert, maar het zijn de meningen van de ouderen, die bestudeerd worden. Slechts de innerlijke ervaringen in gebed en extase golden als eigen persoonlijke toegangswegen tot inzicht en zelfs hiertegenover was de kerk kritisch en uiterst voorzichtig.

In de Renaissance wordt, zoals de naam het al zegt, iets herboren. Wat? Allerlei, te veel om op te noemen, maar de natuur, de dierenwereld, de mens, zij worden allen weer volgens de oude griekse richtsnoeren bekeken en onderzocht.

Da Vinci was niet alleen één van de vele schilders, die weer oog kregen voor landschap en menselijke psychologie, hij was ook een groot anatoom, die veel wist van de bouw van het menselijke lichaam en die bij

kikkers experimenteel onderzocht welke betekenis het ruggemerg en het centrale zenuwstelsel heeft. In dezelfde dagen dat Machiavelli met nuchtere, onverbiddelijke en zeer moedige nieuwsgierigheid de mensen, die politiek bedreven onderzocht (hij zou zich in Nehroe niet vergist hebben, zoals zovele onzer!), werd het natuuronderzoek opnieuw geboren. Vesalius werpt zich met brandende weetgierigheid op de ontleding van het menselijke lichaam. Copernicus, Tycho Brahé, Galilei volgen elkaar successievelijk op als onderzoekers van de sterrenwereld. Zij meten, rekenen en experimenteren: Galilei onderzoekt de slingerbewegingen, door van een scheve toren een touw met een zwaar voorwerp te laten hangen en in beweging te brengen. Ok al kan het menselijke denken nog wel andere wegen begaan, dit zijn en blijven hoogtepunten van onze cultuur. Zeker niet alleen om de toepassingen, neen, vooral omdat langs deze weg de mens langzamerhand leert op waardige wijze met en in zijn wereld te leven. Ervaring en experiment zijn de toetsstenen van ons waarheidsbesef. Kompas waarop wij varen. Zeker, niet zonder tegenslagen, niet zonder vergissingen, maar dit is onze enige mogelijkheid, die 'n tikkeltje volwassen lijkt, ook al falen wij en miljoenen anderen ook dagelijks. Het proefondervindelijke onderzoek lijkt mij nauw met dit denken verbonden dat de basis van democratische idealen is, opvoedingsidealén, van geestelijke gezondheid en geestelijke volgroeiheid. Maar wil dit nu zeggen dat wij deze goede gaven van onze cultuur als brave kinderen van een goede sinterklaas zo maar met een blij hart aan kunnen pakken? Om allerlei redenen niet; zeker ook niet omdat de mens zodra hij zich met de mens en met de levende natuur bezig houdt onvermijdelijk ook bij het dierexperiment terecht

komt. Niemand ontkomt daaraan. In sommige kringen hecht men een haast religieuze waarde aan een doelmatige samenstelling van onze voeding. Wanneer het zonder te veel angsten en starheden geschiedt, volkomen terecht; maar het is zeker dat wie zo leeft, gebruik maakt van de resultaten van stelselmatige dierexperimenten die tot op de huidige dag voortgezet worden. De blijheid van ons hart gaat wel een beetje verloren wanneer we de eenzijdigheden en bezetenheden van de onderzoekers op de voet volgen. Ik noemde u Vesalius, één der grondleggers van de geneeskunde, die als één der eersten de inductieve methode, de methode van ervaring en experiment weer invoerde. Vesalius maakte zich in zijn jonge jaren herhaaldelijk schuldig aan lijkenroof en op het slot van zijn leven werd hij verplicht een bedevaart naar Palestina te ondernemen omdat hij van vivisectie op de mens beschuldigd werd (op de reis daarheen kwam hij om door een schipbreuk!) Vesalius in zijn renaissancistisch door-dik-en-dun-gaan, in zijn uitdagende amoraliteit, die hij met zijn tijdgenoten deelde, was zo bezeten door zijn wetenschappelijke idealen dat hij alle grenzen vergat. In al zijn grootheid waarvoor ieder bewondering moet krijgen, die van zijn werk kennis neemt, is hij niettemin een voorbeeld van de paradoxale omslag die vrijwel alle grote idealen ervaren, wanneer men ernst met hen maakt. De oer-oude ethische richtsnoer van Hippocrates, eerbied voor het leven, heeft eigen beperkingen en wie op zijn beurt consequent eerbied voor elk leven nastreeft komt tenslotte bij een wereldvreemde, misschien ethisch smetteloze geweldloosheid terecht, maar zal er zich dan bij moeten neerleggen ziekte en dood lauw en halfslachtig te bestrijden.

V. W. D. SCHENK

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

lezingen voor de radio

zo. 18 febr. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Geen enkel bewijs”.

zo. 25 febr. VARA 9.45 uur: P. Spigt: „De bedoelingen van Multatuli”.

zo. 4 mrt. VARA 9.45 uur: Libbe v. d. Wal: „En wat zegt een humanist ervan”.

zo. 11 mrt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Heeft het leven zin”.

FOTO'S

In de afgelopen week heb ik mij opnieuw verdienstelijk gemaakt voor de huishouding. Het bleek, dat de wastafel weers niet doorliep en onmiddellijk pakte ik de gereedschapskist, die mij voor het verrichten van kleine huishoudelijke werkjes ten dienste staat. Je kunt namelijk voor zo'n wasbak wel een vakman opbellen, maar die komt dan nog niet onmiddellijk, omdat het ambacht bezig is uit te sterven. En als zo'n schaarse ambachtsman komt, dan blijkt hij mee te willen aanzitten aan de tafel van de welvaart, zoals uit zijn nota's blijkt. Goed, maar niet aan mijn tafel.

Ik pak dus de gereedschapskist en begin een aantal dingen los te draaien. Mijn vrouw geeft daarbij praktische aanwijzingen, brengt emmers en doeken aan en vermaant mij geen smeerboel te maken, anders doet ze het liever zelf.

Ik peuter in de buis met een kromme breipen en verwijder tenslotte een vieze dot, die blijkt te bestaan uit zeepresten en ook uit haren. Hé, waar komen toch die haren vandaan? Als ik mij was, merk ik nooit dat er iets van mijn hoofd valt. Niettemin schijnt het af en toe te gebeuren.

Het was mij trouwens al opgevallen, dat ik, voor de spiegel staande, stilaan dieper in het haarbos kon zien dan vroeger het geval was. Ook hebben enkele vrienden me meegedeeld, dat mijn schedel het begin van een tonsuur vertoont. Dit betekent overigens niet, dat ik minder behaard ben. Alleen, dat de haren op de verkeerde plaatsen wenssen te groeien, zoals in neus en oren, waar ik ze best niet wens.

Hoe was dat vroeger eigenlijk allemaal?

Wij slaan een oude fotoalbum op. Daar vind ik mij terug als een jongeman met een machtige haardos. Geen schijn van doorkijkjes of dunne plekken. Een weelde van springend haar, en allemaal op de goede plaats. Maar die jongeman droeg wel een uiterst merkwaardige boord. En het meisje aan zijn zijde had een hoed om je dood te lachen. En moet je die jurk eens zien. Hoe kwamen we toch zo gek? Is de grijze dame die deze vraag stelt, eens dit jonge meisje geweest? Gewis!

Wanneer zou deze foto genomen zijn? Dat weet zij nog precies. Ze had die groene jurk met die gele balletjes aan, dus dat moet geweest zowat twee jaar vóór ons trouwen. Ei, ei, da's dan alweer een hele tijd terug.

En kijk, daar is onze oudste zoon toen hij pas kon lopen. Hij wás toch wel een schatje. En precies zijn eigen zoon op die leeftijd. Er komen nog meer foto's van de kinderen. In de wagen, in de zandbak, op school, op het ijs, met de tent, met hun meisje, op het stadhuis, met een wieg, met een wagen, en zo maar steeds voort.

En het meisje van weleer staat bij die wagen

en de zandbak en de jongeman heeft een paar jongetjes op zijn schouders en zet handtekeningen op verschillende stadhuizen. Tenslotte zit hij weer met kleine kinderen op zijn schoot. Maar wat is zijn haar gedund! En hoe diep zijn de groeven op zijn zorgelijk gelaat.

Er ligt in de album ook een pakje losse foto's. Daarop staan onze moeders met zeer grote hoeden en zeer lange rokken. En onze vaders dragen vervaarlijke snorren en eigenaardig gesneden jassen. Zij hebben een duidelijk zelfbewuste houding aangenomen. Zij zien er zeer ernstig en uitermate volwassen uit. Op het fotootje, dat dertig jaar later in de Ardennen is genomen lijken ze eigenlijk veel jonger.

En daar zitten ze in de tuin. En dat was toen in Luxemburg. En dit was vlak voor de oorlog. Wat zagen ze er toen nog goed uit. En wat waren wij toen nog jong.

Ons nageslacht kijkt mee. Neen, ze lachen niet om onze ouders met hun snorren en lange rokken. Evenmin als ze lachen om edelvrouwen en ridders uit de middeleeuwen. Maar onze haardos en die groene jurk met die balletjes doet hen schateren. „Was jij dat? Om je dood te lachen.”

Goed, beste kinderen, lach maar. Maar lach je nog niet dadelijk dood. Want eenmaal komt de tijd, dat je zelf in je fotoalbums kijkt. Vermoedelijk zul je dan met verbazing zien, dat je 's zomers maar steeds in shorts rondliep en dat je zo'n dun middeltje had. Jullie kinderen zullen misschien gieren om die gekke korte rokjes of gewoon maar om de rokjes, die dan misschien geheel uit de mode zijn.

En jullie kinderen zullen met aandacht, misschien met enige verwondering kijken naar ons en zij zullen zich verbazen, dat wij eens, heel, heel lang geleden jong geweest moeten zijn.

Wij hebben een ogenblik overwogen, of we al die rommel nu moeten bewaren. Je kunt toch niet alles bewaren.

Maar neen, wij hebben onze ouders en grootouders nog niet in de papiermand goegoid. Want wij vinden het ook niet prettig te moeten denken, dat over een jaar of vijftig klein- en achterkleinkinderen zullen zeggen, dat ze het leuke kiekje, waar wij zo gezellig op een alp zitten, maar aan de vuilnisman mee zullen geven.

Wij bewaren dus maar alles. En af en toe bedenken wij, dat de tijd zo verschrikkelijk gauw gaat, en dat wij welhaast aan een verzorgingshuis moeten gaan denken.

Het aantal keren, dat ik mijn eigen wastafel zal moeten doorsteken is, met het dunner wordende haar, te tellen. Overigens mag ik hopen, dat ik, in dit tempo doorgaande, geheel en al kaal zal worden.

H.H.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24ct aan postzegels insluiten. (adv.)